

УДК 343.58

Лихова Софія Яківна –

доктор юридичних наук, професор,
завідувач кафедри кримінального права і процесу
Юридичного факультету
Національного авіаційного університету
(просп. Любомира Гузара 1, м. Київ, Україна, 03680)

Sofia Ya. Lykhova –

doctor of juridical sciences, professor,
head of criminal law and criminal procedure department
of the Law Faculty,
National Aviation University
(1 pr. Lubomir Husar, Kyiv, 03680, Ukraine)

Майстро Діана Михайлівна –

магістр кафедри кримінального права і процесу
Юридичного факультету
Національного авіаційного університету
(просп. Любомира Гузара 1, м. Київ, Україна, 03680)

Diana M. Maistro –

Master of Laws of criminal law and criminal procedure department
of the Law Faculty,
National Aviation University
(1 pr. Lubomir Husar, Kyiv, 03680, Ukraine)

Щодо питання захисту безпритульних тварин в країнах Європейського Союзу та в Україні

В статті досліджується функціонування притулків для тварин у країнах Європейського Союзу та дієві шляхи щодо надання допомоги безпритульним тваринам як в країнах ЄС, так і в Україні. Проаналізований також комплекс заходів щодо зменшення популяції безпритульних тварин гуманними методами, а саме методом «відлов/стерилізація/повернення на вулиці». Зазначено, що державна політика України, спрямована на евтаназію як метод регуляції чисельності безпритульних собак є негуманним, не сучасним і неефективним.

Ключові слова: безпритульні тварини, захист, тварини, жорстоке поводження з тваринами, притулки для тварин.

В статье исследуется функционирование приютов для животных в странах Европейского Союза и действенные пути по оказанию помощи бездомным животным как в странах ЕС, так и в Украине. Проанализирован также комплекс мер по уменьшению популяции бездомных животных гуманными методами, а именно методом «отлов/стерилизация/возвращение на улицы». Указано, что государственная политика Украины, направленная на эвтаназию как метод регуляции численности бездомных собак, является негуманным, не современным и неэффективным.

Ключевые слова: бездомные животные, защита, животные, жестокое обращение с животными, приюты для животных.

S.Ya. Lykhova, D.M. Maistro On the Protection of Homeless Animals in the European Union and in Ukraine

The article examines the functioning of animal shelters in the European Union and effective ways to provide assistance to homeless animals in both the EU and Ukraine. A set of measures to reduce the population of homeless animals by humane methods, namely the method of “catc /sterilization/return to the street” was also analyzed. It is noted that the state policy of Ukraine aimed at euthanasia as a method of regulating the number of homeless dogs is inhumane, not modern and ineffective.

Given the need to improve the legislation of Ukraine on the protection of stray animals, it is necessary to highlight, in particular, the main elements of this process, the effectiveness, harmonization and systematization of legislation of the European Union and Ukraine. These elements can affect the change of existing and the formation of new regulations. It should be borne in mind that the value lies in the quality and not in the number of acts adopted. This is what affects the ethical, cultural and moral education of society.

In 2013, Ukraine ratified the 1992 European Convention for the Protection of Pets, which sets out the basic principles of treatment of pets and stray animals, in particular: the principles of keeping pets, restrictions on their use for commercial purposes, lists the permissible cases of surgery on animals and their euthanasia, measures that may be applied to stray animals, in particular to reduce their numbers and to exclude their capture for euthanasia, etc.

In recent years, the topic of protecting animals from cruelty has become relevant. This is due to a significant increase in cases of cruelty to animals, namely homeless people. Animal cruelty is unfortunately becoming a norm of behavior, affects the relationship between people, plays a negative role in raising children.

At the end of the twentieth century, the World Society for the Protection of Animals was created (1981) by merging two animal protection societies - the World Federation for the Protection of Animals (WFPA), founded in 1953 and the International Society for the Protection of Animals (ISPA). The World Animal Protection (WAP) is an international non-profit animal protection organization that operates in more than 150 countries and unites more than 900 organizations.

Keywords: *homeless animals, protection, animals, animal cruelty, animal shelters.*

Постановка проблеми. Для впровадження європейських гуманних цінностей та стандартів по відношенню до тварин та норм щодо їхнього захисту на рівні законодавства відбувається наближення вітчизняного права до права ЄС, хоча лише на рівні законодавчих норм, а не на практиці.

Україна у 2013 році ратифікувала Європейську конвенцію «Про захист домашніх тварин» 1992 р., в якій зазначені основні принципи ставлення до домашніх та безпритульних тварин, зокрема: принципи утримання домашніх тварин, обмеження щодо їх використання у комерційних цілях, перераховані допустимі випадки проведення хірургічних операцій на тваринах та їх усиплення, заходи, які можуть застосовуватися щодо безпритульних тварин, зокрема, з метою зменшення їх кількості та питання виключення їх відлову для усиплення тощо [1].

Аналіз останніх досліджень та публікацій. За останні роки тема захисту тварин від жорстокого поводження набула актуальності. Це пов'язано з істотним збільшенням випадків

жорстокого поводження з тваринами, а саме з безпритульними. Більшість із науковців приділяли увагу щодо розмежування адміністративної та кримінальної відповідальності за жорстоке поводження з тваринами (І.А. Головка, А.О. Данилевський, В.О. Турська). При проведенні дослідження була проаналізована література присвячена захисту безпритульних тварин [2, 3, 4, 8]. М.І. Іщенко зазначив важливість діяльності органів державного управління та місцевого самоврядування для вирішення даної проблеми.

Невирішені раніше проблеми. Ця проблема є актуальною на сьогоднішній день у зв'язку із тим що нею, практично, науковці не займаються. Вона описана лише в науково-практичних коментарях до Кримінального кодексу України та у підручниках з кримінального права в межах питання про злочини проти громадського порядку та моральності. А ратифікована Європейська конвенція «Про захист домашніх тварин» потребує більш глибоких досліджень цього

питання, зокрема вивчення досвіду зарубіжних країн.

Мета статті полягає у цілеспрямованому викладі та у подальшому аналізі норм щодо захисту тварин, а також формулювання обґрунтованих пропозицій щодо вдосконалення законодавства України щодо захисту безпритульних тварин та поводження із ними. Деякі аспекти даної проблеми розглянуті в звітах громадських організацій та міжнародно-правових документах.

Виклад основного матеріалу. Зважаючи на необхідність вдосконалення законодавства України щодо захисту безпритульних тварин слід виділити, зокрема, основні елементи цього процесу, ефективність, гармонізацію та систематизацію законодавства Європейського Союзу (далі – ЄС) та України. Ці елементи можуть вплинути на зміну існуючих та на формування нових нормативно-правових актів. Необхідно зважати, що цінність полягає у якості, а не у кількості прийнятих актів. Саме це впливає на етичне, культурне та моральне виховання суспільства.

Проблему захисту безпритульних тварин можна розглянути в 2 аспектах, а саме:

1. На рівні міжнародного досвіду.
2. На рівні законодавства України.

Перший рівень. В Європейській конвенції «Про захист домашніх тварин» 1992 р. надане визначення терміну «безпритульна тварина» – це домашня тварина, яка або не має притулку, або знаходиться за межами оселі свого власника й не перебуває під контролем чи безпосереднім наглядом будь-якої людини. В Україні безпритульні тварини практично є у кожному населеному пункті. Люди по різному ставляться до них: одні роблять спроби покращити умови життя безпритульних тварин, інші – не терплять тварин на вулицях, і тому трапляються випадки жорстокого поводження та вбивства безпритульних тварин.

Вихід з даної ситуації, на нашу думку, слід шукати у вивченні та впровадженні досвіду зарубіжних країн. Наприклад, у Королівстві Нідерландів найбільш дієвим та гуманним способом зменшення кількості безпритульних тварин є впровадження комплексу таких заходів:

- 1) стерилізація (хоча б 70 % собак жіночої статі);

- 2) навчання (відповідальне ставлення власника до тварини, урегульованість народжування, попередження викидання тварин на вулиці);

- 3) реєстрація (ідентифікація даних як тварини, так і її власника) [2].

Також, у цій країні існує «тваринна» поліція, тобто Національна інспекційна служба захисту тварин.

У ФРН запроваджена система оподаткування власників тварин. У цій країні проводиться обов'язкова реєстрація собак (гравірування отриманого номеру на нашійнику, нанесення татуювання на вухо або чіпування тварини). Для того, щоб контролювати чисельність тварин у ФРН заборонено безконтрольне розведення домашніх тварин, а для професійних заводчиків установлена квота. У ФРН евтаназія здорових тварин у будь-яких випадках заборонена на законодавчому рівні [3].

Для того, щоб зменшити кількість безпритульних тварин у законодавстві ЄС розроблений комплекс заходів державного та місцевого регулювання. Наприклад, в європейських країнах заборонені «пташині ринки», тому купити тварину можна в притулках, спеціалізованих магазинах та у сертифікованих заводчиків.

В країнах ЄС притулки поділяються на 3 категорії:

1. Притулки необмеженого прийому (муніципальні). Тобто після того, як безпритульну тварину вилунали і привезли в такий притулок настає термін обов'язкової перетримки тварини (в середньому до 14 днів), протягом якого собаки і кішки повертаються власникам, тварини можуть бути передані новим власникам чи громадським притулкам для подальшого утримання. Тварин яких не забрали з притулку, на жаль, присипляють.

2. Притулки обмеженого прийому (громадські). Це притулки, у яких не відбувається умертвіння тварин, але вони, зазвичай, мають обмежене число місць для прийому тварин. Вони виконують важливу, але другорядну роль у заходах з контролю чисельності тварин.

3. Приватні організації з державним контрактом. Такі притулки належать приватним некомерційним організаціям, що мають контракт

з муніципалітетом міста або округу на проведення робіт з контролю чисельності тварин і впровадження в життя правил, що стосуються ставлення населення до тварин. В окремих випадках притулок служить лише для утримання виловлених або зданих тварин, в той час як співробітники служби вилову тварин і контролю правил утримання працюють під керівництвом і наглядом департаменту поліції. В інших випадках приватна організація може наймати, навчати і стежити за роботою співробітників служби вилову тварин, а не тільки надавати приміщення для затриманих тварин [4].

З вищенаведеного випливає, що застосування державою або місцевою владою комплексних заходів, таких як обов'язкова реєстрація тварин, просвітою населення, пільговою стерилізацією тварин, у яких є власники, та відмовою від практики вбивства при відлові забезпечує зменшення чисельності безпритульних тварин. За підсумками дослідження практики контролю безпритульних тварин в Європі, які опубліковані у документі «Огляд стратегій контролю популяцій безпритульних собак і котів у 31 країні» зазначено, що державна політика, спрямована на евтаназію (будь-якими засобами) як метод регуляції кількості безпритульних собак веде до її збільшення і є самим не ефективним методом. Країни, визнані такими, в яких ситуація погіршується або є неконтрольованою: Азербайджан, Албанія, Вірменія, Молдова, Україна. В усіх цих країнах основною формою регулювання чисельності безпритульних собак є відстріл або/та інші форми позбавлення життя. В усіх кількості безпритульних собак зростає [5, с. 88].

Другий рівень включає закони, які забезпечують належне поводження з представниками тваринного світу. В Законі України «Про захист тварин від жорстокого поводження» від 21.02.2006 р. [6] (далі – Закон) надана дефініція термінологічного звороту «безпритульні тварини» це домашні тварини, які залишилися без догляду людини або утворили напіввільні угруповання, здатні розмножуватися поза контролем людини. Також, вітчизняне законодавство містить норму, яка дозволяє для регулювання чисельності безпритульних тварин

застосовувати евтаназію (ст. 16 вказаного Закону).

Враховуючи певні недоліки у вітчизняному законодавстві Верховна рада України 5 лютого 2020 р. прийняла в першому читанні проект Закону № 2351 «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України (щодо імплементації положень деяких міжнародних угод та директив ЄС у сфері охорони тваринного та рослинного світу)» [7] (далі – Законопроект) для кращого забезпечення захисту тварин.

Якщо порівнювати чинний Закон та Законопроект слід вказати на декілька суттєвих змін, що впливають на захист безпритульних тварин, а саме:

1. В ст. 16 «Регулювання чисельності диких тварин, тварин, що не утримуються людиною, але перебувають в умовах, повністю або частково створюваних діяльністю людини, та безпритульних тварин» Законопроектом пропонується здійснювати таку діяльність методом біостерилізації з подальшою вакцинацією, ідентифікацією шляхом кліпсування та розміщенням у притулки для тварин або під нагляд громадських організацій, статутною метою яких є захист тварин від жорстокого поводження та/або природоохоронна діяльність, або шляхом випуску до ареалу перебування (в місця вилову) для вільного проживання. В чинній редакції Закону зазначена лише біостерилізація тварини, а в разі неможливості її застосування – знищення тварини.

2. В ст. 10 «Ветеринарне обслуговування тварин» та в ст. 17 «Умертвіння тварин» Законопроекту зазначається, що умертвіння новонародженого приплоду тварин не дозволяється, а також забороняється умертвіння тварин для регулювання чисельності безпритульних тварин.

3. В ст. 23 «Правила поводження з безпритульними тваринами та тваринами, що не утримуються людиною, але перебувають в умовах, повністю або частково створюваних діяльністю людини» Законопроекту вказано, що вилов безпритульних (загублених, покинутих, залишених без опіки і бродячих) тварин проводиться з метою: повернення їх володільцям або іншим особам під опіку і т.д. Забороняється бити, вбивати, отруювати чи калічити

безпритульних тварин, а також забороняється жебракування з безпритульними тваринами.

4. Ст. 24 «Вилон та тимчасова ізоляція безпритульних домашніх тварин» Законопроекту передбачає вилон всіх собак, які знаходяться на вулиці без власника, крім кліпсованих безпритульних тварин. Тимчасово ізольованих домашніх тварин не можна умертвляти.

Отже, Законопроект розширює можливості для захисту безпритульних тварин, а саме забороняється евтаназія. Хоча ст. 11 «Присипляння» Європейської конвенції «Про захист домашніх тварин» 1992 р. передбачає можливість евтаназії тварини, але як міру щодо безпритульних тварин, що є останнім виключним заходом і проводиться в особливих випадках, тим більше, що перевага надається гуманним методам поводження.

На нашу думку, безпритульні тварин в Україні не захищені від жорстоких дій з боку населення, більшість якого категорично проти існування таких тварин. Прикладом таких дій є розкидання отруйної їжі для тварин, або відстріл тварин, що хоча і забороняється законом, але ці злочини залишаються латентними. Європейці вважають, що дана проблема з'являється через безвідповідальних людей, які викидають тварин на вулиці. І тому такі країни як ФРН, Королівство Швеція, Французька Республіка, Королівство Нідерланди знайшли вихід з даної проблеми, поклавши велику відповідальність на власників тварин. За законодавством даних країн усі тварини мають бути зареєстровані, з чіпами, де вказується усі дані про господаря тварини, а також треба сплатити податок за тварину. В залежності від країни він складає від 130 до 150 євро.

Наприклад, Чеська Республіка є однією із країн, де діє багато бюджетних та приватних притулків для тварин. Піклується про безпритульних тварин не тільки громадськість, а і поліція, тому є притулки навіть при

поліцейських дільницях. В цій країні діє проста система по вилон тварин на вулицях: якщо громадянин побачив на вулиці собаку без господаря, він відразу телефонує на «гарячу лінію». Приїздить спеціальна служба по відлову і тварину відвозять у притулок. У кожного чеського притулку є сторінки в інтернеті. І як тільки з'являється новий утриманець, то про нього відразу розміщується інформація. Усі домашні тварини в Чеській Республіці мають бути чіповані, якщо чіп відсутній, то на господаря накладається штраф. Якщо господар не з'являється, то тварина залишається у притулку, а власник втрачає на неї усі права [8].

Висновки. Отже, першочерговою проблемою для покращення життя безпритульних тварин є розробка довгострокової стійкої стратегії ефективного поводження з безпритульними тваринами та їх популяції. Це важливо не лише для захисту людини від контакту з дикими та безпритульними тваринами, але і для охорони здоров'я та добробуту самих тварин.

Проаналізувавши досвід зарубіжних країн, стверджуємо, що ефективним методом є розробка стратегії щодо поводження із домашніми та безпритульними тваринами в цілому. Більшість зоозахисників підтримують такі кроки як: реєстрація та ідентифікація домашніх і безпритульних тварин; постійна стерилізація і вакцинація бездомних тварин; популяризація стерилізації тварин та створення таких можливостей для населення (пільги при стерилізації домашніх тварин); соціальна реклама (пропаганда гуманного та відповідального ставлення до тварин); освітньо-просвітницька робота. Усі ці елементи повинні підкріплюватися законодавством. Для успішного впровадження цих елементів необхідне залучення урядових відомств, муніципалітетів, ветеринарних клінік та громадських організацій, що будуть працювати разом.

Список використаних джерел:

1. Про захист домашніх тварин: Європейська конвенція від 13.11.1987 р. Ратифікована Законом України № 578-VII (578-18) від 18.09.2013 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_a15.
2. How Holland became free of Stray dogs. URL: http://www.stray-afp.org/nl/wp-content/uploads/sites/2/2015/11/DR_Dutch_Straydogs1.pdf.

3. Досвід Німеччини у вирішенні проблем безпритульних тварин. Всеукраїнська асоціація пенсіонерів: веб-сайт. URL: <http://www.uarp.org/news/1435141374>.
4. Бездоглядні тварини: як на Заході працюють притулки. Платформа розвитку міст: веб-сайт. URL: <http://urbanua.org/dosvid/zakordonni-pryklady/247>.
5. Іщенко М.І. Міжнародний досвід організації діяльності органів державного управління та місцевого самоврядування у вирішенні проблеми безпритульних тварин. *Інвестиції: практика та досвід*. 2018. № 2. С. 85-90.
6. Про захист тварин від жорстокого поводження: Закон України від 21.02.2006 р. № 3447-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3447-15>.
7. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України (щодо імплементації положень деяких міжнародних угод та директив ЄС у сфері охорони тваринного та рослинного світу): Проект Закону України від 30.10.2019 № 2351. URL: <https://cutt.ly/XtYSaTG>.
8. Безпритульні тварини – локальна проблема національного масштабу. Svatove.city: веб-сайт. URL: <https://svatove.city/read/blog/44885/bezpritulni-tvarini-lokalna-problema-nacionalnogo-masshtabu>.

References:

1. Pro zakhyst domashnikh tvaryn: Yevropeiska konventsiiia vid 13.11.1987 r. Ratyfikovana Zakonom Ukrainy № 578-VII (578-18) vid 18.09.2013 r. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_a15.
2. How Holland became free of Stray dogs. URL: http://www.stray-afp.org/nl/wp-content/uploads/sites/2/2015/11/DR_Dutch_Straydogs1.pdf.
3. Dosvid Nimechchyny u vyrishenni problem bezprytulnykh tvaryn. Vseukrainska asotsiatsiia pensioneriv: veb-sait. URL: <http://www.uarp.org/news/1435141374>.
4. Bezdohliadni tvaryny: yak na Zakhodi pratsiuiut prytulky. Platforma rozvytku mist: veb-sait. URL: <http://urbanua.org/dosvid/zakordonni-pryklady/247>.
5. Ishchenko M.I. Mizhnarodnyi dosvid orhanizatsii diialnosti orhaniv derzhavnoho upravlinnia ta mistsevoho samovriaduvannia u vyrishenni problemy bezprytulnykh tvaryn. *Investytsii: praktykata dosvid*. 2018. № 2. S. 85-90.
6. Pro zakhyst tvaryn vid zhorstokoho povodzhennia: Zakon Ukrainy vid 21.02.2006r. № 3447-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3447-15>.
7. Pro vnesennia zmin do deiakykh zakonodavchykh aktiv Ukrainy (shchodo implementatsii polozhen deiakykh mizhnarodnykh uhod ta dyrektyv YeS u sferi okhorony tvarynnoho ta roslynnoho svitu): Proekt Zakonu Ukrainy vid 30.10.2019 № 2351. URL: <https://cutt.ly/XtYSaTG>.
8. Bezprytulni tvaryny – lokalna problema natsionalnogo masshtabu. Svatove.city: veb-sait. URL: <https://svatove.city/read/blog/44885/bezpritulni-tvarini-lokalna-problema-nacionalnogo-masshtabu>.